

**Zborník abstraktov
z konferencie**

REGIÓN A GEOGRAFIA

**50 rokov regionálnej geografie
na PriF UK v Bratislave
27. - 28. 9. 2024**

PRÍRODOVEDECKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

**Katedra regionálnej geografie
a rozvoja regiónov**

*Konferencia sa koná pod záštitou
dekana Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského
v Bratislave prof. RNDr. Petra Fedora, DrSc.
a v spolupráci so Slovenskou geografickou spoločnosťou
pri SAV.
pri príležitosti 50. výročia založenia
Katedry regionálnej geografie
na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského
v Bratislave.*

2024 Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov,
Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
zostavil: D. Gurňák
obálka: M. Šveda

OBSAH

PROGRAM KONFERENCIE	4
Zakladatelia katedry regionálnej geografie a ich vplyv na smerovanie geografického myslenia na Slovensku	6
Priestorové vzorce zdieľanej mikromobility v Košiciach	7
Mestská mobilita v 21. storočí: nové výzvy	8
Možnosti rozvoja cezhraničnej nákladnej dopravy medzi Slovenskom a Ukrajinou	8
Ako pulzuje Slovensko? Denné rytmy prítomnosti populácie s využitím geolokalizačných údajov mobilnej siete	9
Dopravné skúsenosti suburbánnych matiek: prípadová štúdia v metropolitnom regióne Bratislava	9
Detailný geografický výskum veterných disturbancií lesa	10
Historické vodné nádrže (klauzy) a ich relikty ako objekty dobrodružného cestovného ruchu na Slovensku	10
Methodology of geomorphosites' touristic assessment (examples of Štiavnické vrchy, Slovakia)	11
Víc než 20 let ne/fungování? Co přinesly české samosprávné kraje geografii a naopak geografie krajům?	12
Regionálne nerovnosti na Slovensku a ich vývoj v kontexte krajín V4	13
Analýza vybraných demografických ukazovateľov na Slovensku a regionálne disparity	14
Tendencie vývoja a priestorová diferenciácia chovu a spracovania hydiny na Slovensku	15
Dostupnosť bývania na Slovensku	16
Z domu a zo školy do obchodu: Geografia spotrebiteľských návykov mall junkies v Bratislave	17
Dosah pandémie COVID-19 na tržby v maloobchode a službách na Slovensku	18
Budúcnosť vysokoškolského vzdelávania v kontexte znižujúcej sa študentskej populácie: modelovanie na území Košíc a Bratislavy	19
Kam by mala smerovať podpora predprimárneho vzdelávania na Slovensku – potenciál a typizácia obcí	20
Česká a slovenská diaspora ve světě	21
Nový Zéland - tretia vlna zlatej horúčky	21
Austrália – výzvy pre 21. storočie	22
Pozícia a význam výučby „periférnych“ makroregiónov (Austrália, Oceánia, polárne oblasti) vo výučbe regionálnej geografie Zeme na Slovensku	23
EU's Economic Diplomacy in Light of the Global Crises	24

PROGRAM KONFERENCIE

Piatok 27. 9. 2024

9:00 príchod, registrácia účastníkov

9:20 – 11:00 Zahájenie, plenárne prednášky (B1 305):

- prof. RNDr. Bohumír Janský, CSc. - Vodní stres ve světě: Jaké jsou možnosti řešení? (*pozvaná prednáška*)
- doc. RNDr. Pavel Chromý, PhD. - Hybné síly proměn regionů (reflexe podnětů „nové“ regionální geografie v Česku) (*pozvaná prednáška*)

11:00 – 11:50 obed

11:50 – 13:50 1. blok príspevkov – Človek a spoločnosť v regiónoch I (B1 435 – miestnosť prof. Lukniša):

- Ira, V. Zakladatelia katedry regionálnej geografie a ich vplyv na smerovanie geografického myslenia na Slovensku
- Novotný, L. Priestorové vzorce zdieľanej mikromobility v Košiciach
- Horňák, M. Mestská mobilita v 21. storočí: nové výzvy
- Michniak, D. Možnosti rozvoja cezhraničnej nákladnej dopravy medzi Slovenskom a Ukrajinou
- Šveda, M., Hurbánek, P. Ako pulzuje Slovensko? Denné rytmy prítomnosti populácie s využitím geolokalizačných údajov mobilnej siete
- Rišová, K. Dopravné skúsenosti suburbánných matiek: prípadová štúdia v metropolitnom regióne Bratislava

11:50 – 13:50 1. blok príspevkov – Prírodná a kultúrna krajina a cestovný ruch (B1 540 – miestnosť prof. Lauka):

- Falťan, V. Detailný geografický výskum veterných disturbancií lesa
- Hronček, P., Hrončeková Gregorová, B., Cimbala, J. Historické vodné nádrže (klauzy) a ich relikty ako objekty dobrodružného cestovného ruchu na Slovensku
- Zhymov, P. Methodology of geomorphosites' touristic assessment (examples of Štiavnické vrchy).

14:00 – 15:00 Slávnostné príhovory v 50. výročiu založenia Katedry regionálnej geografie (B1 305):

- príhovor dekana PriF UK prof. RNDr. Petra Fedora, DrSc.
- príhovor prof. Dr. Zoltána Kovácsa, PhD.
- príhovor prof. RNDr. Vladimíra Iru, CSc.
- príhovor prof. RNDr. Ladislava Tolmáčiho, PhD.

15:15 – 17:15 2. blok príspevkov – Človek a spoločnosť v regiónoch 2 (B1 435 – miestnosť prof. Lukniša):

- Burda, T. Víe než 20 let ne/fungování? Co přinesly české samosprávné kraje geografii a geografie krajům?
- Klamár, R., Kozoň, J. Regionálne nerovnosti na Slovensku a ich vývoj v kontexte krajín V4
- Krokusová, J. Analýza vybraných demografických ukazovateľov na Slovensku a regionálne disparity
- Kulla, M., Grimpliniová, S. Tendencie vývoja a priestorová diferenciácia chovu a spracovania hydiny na Slovensku
- Výboštok, J. Dostupnosť bývania na Slovensku
- Danielová, K., Križan, F. Z domu a zo školy do obchodu: Geografia spotrebiteľských návykov mall junkies v Bratislave
- Čuláková, K., Bilková, K., Križan, F. Dosah pandémie COVID-19 na tržby v maloobchode a službách na Slovensku

15:15 – 17:15 2. blok príspevkov – Geografia a vzdelávanie a geografia zahraničných krajín (B1 540 – miestnosť prof. Lauka):

- Nestorová Dická, J., Jacková, D. Budúcnosť vysokoškolského vzdelávania v kontexte zmenšujúcej sa študentskej populácie: modelovanie na území Košíc a Bratislavy
- Švecová, A, Sládekova Madajová, M. Kam by mala smerovať podpora predprimárneho vzdelávania na Slovensku – potenciál a typizácia obcí
- Janská, E. Česká a slovenská diaspora ve světě
- Gurňák, D. Pozícia a význam výučby „periférnych“ makroregiónov (Austrália, Oceánia, polárne oblasti) vo výučbe regionálnej geografie Zeme na Slovensku
- Tolmáči, L., Tolmáči, A. Nový Zéland – tretia vlna zlatej horúčky
- Zubriczký, G. Austrália – výzvy pre 21. storočie
- Šandor, F. Ekonomická diplomacia EÚ vo svetle globálnych kríz

Od 17:50 SPOLOČENSKÝ VEČER, STRETNIUTIE ABSOLVENTOV A PRIATEĽOV KATEDRY

Čo sme/ste zažili s Regionálkou (Danielová, K., Gurňák, D. a ďalší) (B1 305), Spoločenský večer – respírium pred B1-301

Sobota 28. 9. 2024

Exkurzia RG50 v pohraničí troch štátov

Trojmedzie štátov Slovensko-Rakúsko-Maďarsko ponúka paletu zaujímavých lokalít. Nachádzajú sa tu tri pamiatky UNESCO a tá asi naj je Neziderské jazero. Užijeme si najmenšie mestečko Rakúska – mestečko bocianov priamo na brehu jazera. Navštívime originálne podzemné kráľovstvo s nálezmi megalodonov, malebný zámok s unikátnym parkom a park sôch priamo na trojmedzí štátov.

Odchod 28.9.2024 od Vedeckého parku UK o 8.00

Návrat 28.9.2024 k Vedeckému parku UK najneskôr o 17.00

Zakladatelia katedry regionálnej geografie a ich vplyv na smerovanie geografického myslenia na Slovensku

Vladimír Ira

Geografický ústav SAV, v.v.i., Bratislava, geogira@savba.sk

Katedra regionálnej geografie bola zriadená na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v septembri 1974 ako tretia geografická katedra. V čase vzniku bola jedinou katedrou regionálnej geografie v Československu. V polovici 70. rokov 20. storočia dominovali v slovenskej geografii analytické disciplíny. Pôvodne komplexná vedná disciplína sa snažila prehlbovať svoju diferenciáciu, ale výzvou pre vedu (a najmä jej aplikační výstupy) bolo riešiť problémy, ktoré mali komplexný charakter a vyžadovali si syntetizujúce prístupy. Táto skutočnosť sa stala základom argumentácie pre založenie katedry a jej edukačného a výskumného zamerania.

Zakladateľom katedry bol doc. O. Bašovský. Ako ambiciózny manažér využil svoje schopnosti a možnosti, ktoré mu jeho vtedajšie postavenie na univerzite a fakulte poskytovali. Geograf, pôvodne zameraný na problematiku obyvateľstva a sídiel, sa začal orientovať na komplexnejšie témy a to najmä na teóriu a praktické uplatnenie regionálnej geografie. Venoval sa aj komplexnej problematike životného prostredia. Prof. M. Lukniš, dovedty známy predovšetkým ako fyzický geograf a vynikajúci geomorfológ, sa intenzívne začal venovať (zrejme aj pod predchádzajúcim vplyvom svojho učiteľa prof. Hromádku) regionálnej geografii a syntézam. Doc. Jozef Fraňo sa vo svojej vedecko-pedagogickej činnosti venoval predovšetkým didaktike geografie, geografii zahraničných krajín a popularizácii geografie. Dr. J. Paulov ako teoreticky fundovaný geograf prispieval k snahám o rozvoj syntetickej regionálnej geografie.

Príspevok spracovaný v rámci projektu č. 2/0058/24 bol podporený grantovou agentúrou VEGA.

Priestorové vzorce zdieľanej mikromobility v Košiciach

Ladislav Novotný, Štefan Gábor

Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta UPJŠ v Košiciach,

ladislav.novotny@upjs.sk

Cieľ tohto príspevku je identifikovať priestorové vzorce dopytu po zdieľanej mikromobilité v Košiciach a ich zmeny pod vplyvom meniacej sa štruktúry dopravných prostriedkov. Mikromobilita, ktorá zahŕňa ľahké dopravné prostriedky, zvyčajne dvojkoľosové s elektrickým motorom alebo poháňané užívateľom, sa čoraz viac integruje do mestských dopravných systémov, čím prispieva k riešeniu problémov s dopravnými zápchami, znečistením ovzdušia či dostupnosťou uzlov verejnej dopravy (tzv. FLMP alebo first/last mile problem). Zároveň však vyžaduje budovanie primeranej dopravnej infraštruktúry, zabezpečovanie bezpečnosti prenávk a vytváranie adekvátnych regulácií a právnych rámcov. Hoci je v Košiciach viacero poskytovateľov zdieľanej mikromobility, dominantná je spoločnosť Antik Telecom, ktorá svojim systémom zdieľanej dopravy pokrýva územie celého mesta a od roku 2019 doň postupne zavádzala rôzne dopravné prostriedky (bicykle, e-mopedy, e-kolobežky a e-bicykle). Priestorové dáta o jazdách tejto spoločnosti za obdobie 2019-2022 umožňujú detailnú analýzu zmien v priestorových vzorcoch dopytu a poskytujú príležitosť na odhad významu rôznych environmentálnych a užívateľských faktorov. Základnou črtou identifikovaných zmien je postupné rozširovanie sa zdieľanej mikromobility do oblastí s členitejším reliéfom a vzdialenejších od centra, čo pozitívne koreluje s rozšírením e-kolobežiek do systému zdieľanej dopravy v Košiciach.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0768/24: Multimierkové hodnotenie priestorovej variability sociálno-ekonomickej stratifikácie obyvateľstva.

Mestská mobilita v 21. storočí: nové výzvy

Marcel Horňák

*Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja,
Príf UK Bratislava, marcel.hornak@uniba.sk*

Rozvoj miest vo svete čelí v súčasnosti mnohým problémom, najvykuklejšie z nich súvisia s rozvojom dopravy a potrebami rastúcej mestskej mobility. Môže sa zdať, že rastúca doprava v mestách je v kontradikcii s udržateľným rozvojom mestského prostredia. V súčasnosti uplatňované moderné riešenia a politiky však naznačujú, že premysleným dizajnom mestského priestoru, ale i využitím moderných prístupov k samotnej doprave a mobilita je možné dosiahnuť akceptovateľnú úroveň udržateľného rozvoja miest. Mestá v Európe prechádzajú na spôsob rozvoja územia, ktorý má potenciál generovať znížené nároky na presuny obyvateľov do odľahlých častí mesta. Riešenia v doprave zase prichádzajú s inováciami využívajúcimi informačné technológie. Riešením sú moderné spôsoby riadenia dopravy v meste, či reorganizácia dopravnej infraštruktúry podporujúca preferenciu verejnej dopravy, pešej dopravy či prostriedkov mikromobility. Zároveň však mestá v budúcnosti budú čeliť problému starnúcej populácie, čo sa nevyhnutne prejaví i v požiadavkách na mestskú mobilitu.

Možnosti rozvoja cezhraničnej nákladnej dopravy medzi Slovenskom a Ukrajinou

Daniel Michniak

Geografický ústav SAV, v. v. i., Bratislava, geogmich@savba.sk

Rozvoj dopravnej infraštruktúry je považovaný za významný pilier regionálnej politiky EÚ. Pomerne novým rozmerom dopravnej politiky EÚ je pohyb vojenských síl, ktorého význam vzrástol aj v súvislosti s ruskou inváziou na Ukrajinou. Export z Ukrajiny bol do značnej miery presmerovaný cez štáty EÚ susediace s Ukrajinou a nové výzvy predstavuje tiež súčasná pomoc Ukrajine a jej budúca povojnová obnova. Dôležitú úlohu preto zohráva nákladná doprava medzi EÚ a Ukrajinou. Cieľom príspevku je (a) analýza existujúcej cezhraničnej infraštruktúry medzi Slovenskom a Ukrajinou, (b) poukázanie na problémy v slovensko-ukrajinskom železničnom a cestnom spojení a (c) odporúčania na zvýšenie kapacity pohraničnej infraštruktúry pre nákladnú dopravu. Riešenie problémov súvisiacich nákladnou dopravou a dopravnou infraštruktúrou v slovenskom pohraničí môže prispieť k rozvoju periférneho regiónu na hranici EÚ.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 2/0072/24 Periférne a ekonomicky zaostávajúce teritória: súčasný status quo v kontexte šanci a ohrožení ich udržateľného rozvoja.

Ako pulzuje Slovensko? Denné rytmy prítomnosti populácie s využitím geolokalizačných údajov mobilnej siete

Martin Šveda, Pavol Hurbánek

*Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prif UK Bratislava,
martin.sveda@uniba.sk*

Cieľom príspevku je poskytnúť prvý pohľad na denné rytmy obcí na Slovensku so špeciálnym akcentom na ich variabilitu v čase (dni v týždni) a v priestore. Analýzou geolokalizačných údajov 1,3 milióna užívateľov mobilnej siete ponúkame pohľad na variabilitu prítomnosti obyvateľstva naprieč kontinuom centrum-periféria, identifikujeme rozdiely v denných rutinách počas týždňa a skúmame vplyv mobility a dostupnosti na tieto rytmy. Syntéza parciálnych zistení vedie k vytvoreniu klasifikácie časopriestorového rozmiestenia obyvateľstva, ktorá tvorí základ pre zaradenie obcí do deviatich kategórií. Kľúčovým zistením príspevku je, že charakteristickým rysom priestorovej diferenciacie denných rytmov v obciach na Slovensku je tendencia k určitej zonálnosti, ktorú je možné pozorovať vo väčšine identifikovaných typologických kategórií. Je zrejmé, že stupeň urbanizácie obce a jej poloha na kontinuu centrum-periféria zohrávajú zásadnú úlohu pri formovaní tejto zonálnosti.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV-20-0432 a VEGA 2/0008/24.

Dopravné skúsenosti suburbánnych matiek: prípadová štúdia v metropolitnom regióne Bratislava

Katarína Rišová

Geografický ústav SAV, v. v. i., Bratislava, geogriso@savba.sk

Suburbánne matky predstavujú obzvlášť zraniteľnú skupinu v doprave, keďže čelia nielen obmedzeniam vyplývajúcim z ich rodových rolí, ale aj dopravným bariéram charakteristickým pre suburbánne prostredie. Príspevok sleduje priestorové usporiadanie lokalít 1) domov matky, 2) práca matky a 3) materská škola dieťaťa, ako kľúčových destinácií pre každodenné dopravné vzorce žien starajúcich sa o deti. Vo výskume boli sledované dôvody a okolnosti tohto usporiadania u 136 suburbánnych matiek patriacich do strednej socioekonomickej triedy a obývajúcich metropolitný región Bratislava.

Príspevok vznikol s podporou Vedeckej grantovej agentúry MŠVVaM SR a SAV v rámci projektu VEGA 2/0008/24, a s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja v rámci projektov APVV-20-0432 a APVV-21-0286.

Detailný geografický výskum veterných disturbancií lesa

Vladimír Faltan

*Katedra fyzickej geografie a geoinformatiky, PriF UK Bratislava,
vladimir.faltan@uniba.sk*

Veterné disturbancie predstavujú jeden z najvýznamnejších prírodných faktorov zmien priestorovej štruktúry krajiny v súčasnosti v oblasti strednej Európy. V príspevku sa zaoberáme geografickými prístupmi analyzujúcimi vplyv jednotlivých biotických a abiotických komponentov a elementov krajiny na mieru poškodenia lesov víchricami. Osobitne sa venujem reliéfnym, pôdnym a vegetačným podmienkam jednotlivých stanovišť s využitím geoekologických metód terénneho výskumu. Interpretujeme získané geoekologické dáta o veternej disturbancii na príklade Vysokých Tatier. Ilustrujeme proces vyhraničovania typov geotopov, typizáciu dát a tvorbu mapových výstupov. Výsledky prezentujeme s využitím prostredia GIS a aktuálne používaných štatistických zovšeobecnených aditívnych modelov. Najmenej boli poškodené prirodzené smrečiny na záveterných svahoch s vyšším sklonom, stredným objemom skeletu a plytším humusovým horizontom. Najviac poškodené boli lesy viazané na sedlá, elevácie v moréne a mierne koluviálne svahy.

Príspevok bol realizovaný ako súčasť riešenia projektu VEGA č. 1/0217/23 Moderné metódy a aktuálne zdroje dát pri detailnom výskume priestorovej štruktúry krajiny.

Historické vodné nádrže (klauzy) a ich relikty ako objekty dobrodružného cestovného ruchu na Slovensku

Pavel Hronček, Bohuslava Hrončeková Gregorová, Jakub Cimbala

*Katedra geografie a geológie Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela
v Banskej Bystrici, pavel.hroncek@umb.sk, bohuslava.gregorova@umb.sk*

Na Slovensku, prevažne v horských oblastiach, sa v súčasnosti nachádzajú desiatky historických vodných nádrží, resp. ich relikty, ktoré boli vybudované do konca 19. storočia. Historické vodné nádrže môžeme z hľadiska ich pôvodného využitia rozdeliť na tajchy, ktoré boli určené na energetické účely v hutníctve a baníctve, klauzy určené na splavovanie a plavenie dreva, rybníky budované kvôli chovu rýb a početné boli aj okrasné nádrže. Predmetom nášho výskumu boli relikty šiestich najväčších klauz, a síce Korytnica, Bacúch, Hrončok, Veľká Stožka, Klauzy a Zlatá Baňa a ich využitie v rozvoji špecifickej, novej formy turizmu, ktorým je dobrodružný cestovný ruch. Samotným dobrodružstvom sa dnes totiž stáva objavovanie zachovaných reliktov hrádzí a pohyb po nich, pričom klauzy Hrončok a Klauzy sú navyše stále zvodnené, ale kúpanie v nich je zakázané. Ich okolie je však dobre dostupné cyklotrasami. Vizualizáciu jednotlivých klauz sme robili na základe terénnych meraní a následným 3D modelovaním, štúdiom ich využitia v dobrodružnom cestovnom ruchu na základe terénneho výskumu.

Príspevok bol riešený v rámci projektu KEGA 045PU-4/2022 Adrenalinový turizmus – dynamická oblasť v rozvoji cestovného ruchu.

Methodology of geomorphosites' touristic assessment (examples of Štiavnické vrchy, Slovakia)

Pavlo Zhyrnov

*Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prif UK Bratislava,
zhirnovpavel2015@gmail.com*

Štiavnické vrchy is a geomorphological region of Slovakia whose landscapes attract the attention of tourists from all over Central-Eastern Europe. Beautiful low mountains here are combined with an abundance of clean fresh lakes, deciduous forests, interesting architectural monuments, cultural and archaeological heritage sites. A compilation methodology for assessing the tourist attractiveness of geomorphological objects in terms of tourism and recreation is presented in this article based on the works of leading scientists-geomorphologists in Europe. Geomorphological objects with the most pronounced characteristics are selected for each evaluation criterion, which differ significantly from objects that do not have such characteristics and which significantly influence the final assessment of the overall tourist attractiveness. The existing methodology has been supplemented with a criterion for the safety of tourists during hiking. Sites with different attractiveness are identified on the basis of the obtained estimates of tourist attractiveness on the corresponding map, and recommendations are given for improving this indicator through the organization of artificial attractive objects. Although they do not belong to geomorphological monuments, they can improve the overall tourist attractiveness of the selected sites. Such events will increase the influx of tourists to sites with low tourist attractiveness, after which it will be necessary to think about how to provide tourists with access to natural attractions and improve the tourism infrastructure of such sites.

Víc než 20 let ne/fungování? Co přinesly české samosprávné kraje geografii a naopak geografie krajům?

Tomáš Burda

Univerzita Hradec Králové / Historický ústav AV ČR, tomas.burda.2@uhk.cz

Samosprávné kraje v Česku již zanedlouho oslaví čtvrtstoletí své existence, jsou tak od roku 1850 druhými nejdéle fungujícími mezoregiony. Pojďme se tedy na ně podívat zejména pohledem geografa, a to jak regionálního tak i historického.

Dotkneme se procesu formování a vzniků vyšších územně správních celků, jejich územnímu vymezení a sporům o něj (podoba a počet celků, hranice, tedy klasická regionalizace kam byly opatrně vpuštěni i geografové). Důležitějšími se však pro budoucnost i přes velmi bouřlivou situaci na prahu 21. století (odstředivé tendence nejen na Vysočině resp. v Jihlavském kraji) ukázaly samotné kompetence krajů a jejich role v systému Česka a to se bohužel stále vrací jako bumerang a je předmětem diskuse i v současnosti (slučování a rušení krajů, ale na základě čeho?). Zamysleme se také nad historickou inercií a nad tím, jestli jsme se poučili či nepoučili z minulosti moderní správy v dlouhém období začínajícím rokem 1850. A ukážeme se i témata a příležitosti, které se objevili v geografickém výzkumu v souvislosti s kraji.

Regionálne nerovnosti na Slovensku a ich vývoj v kontexte krajín V4

Radoslav Klamár, Ján Kozoň

*Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, Katedra geografie a aplikovanej geoinformatiky, Prešov, radoslav.klamar@unipo.sk
Štatistický úrad Slovenskej republiky, Pracovisko ŠÚ SR v Prešove, Prešov, jan.kozon@statistics.sk*

Príspevok sa zameriava na hodnotenie regionálnych disparít v rámci Slovenska s využitím 13 socioekonomických indikátorov – hrubá miera natality, priemerná mesačná mzda, mesačné náklady práce na zamestnanca, miera zamestnanosti a nezamestnanosti, čisté mesačné príjmy a výdavky na osobu, počet dokončených bytov na 1000 obyvateľov, regionálny HDP na obyvateľa, produktivita práce z tržieb v priemysle, produktivita práce zamestnanca v stavebníctve, počet právnických osôb na 1000 obyvateľov a počet živnostníkov na 1000 obyvateľov. Observačnými jednotkami boli kraje a hodnotiacim obdobím roky 2001 – 2022. Pre kvantitatívne vyjadrenie regionálnych disparít bol využitý Giniho koeficient a variačný koeficient ako aj agregovaný indikátor, tzv. socioekonomická vyspelosť. Následne bol vývoj disparít na Slovensku porovnaní s ostatnými krajinami V4, pričom bol využitý užší súbor 5 indikátorov (hrubá miera natality, priemerná mesačná mzda, miera nezamestnanosti, regionálny HDP na obyvateľa, počet dokončených bytov na 1000 obyvateľov) z dôvodu dostupnosti údajov, metodickej kompatibility a porovnateľnosti ako aj dostatočného časového rádu. Na základe získaných výsledkov je zrejmé, že najnižšia úroveň disparít je dlhodobo v prípade Česka, pričom aj ich vývoj bol počas sledovaného obdobia vyrovnaný podobne ako v Poľsku, avšak tu bola úroveň nerovností vyššia. V prípade Slovenska bol zaznamenaný spočiatku nárast nerovností, no od roku 2005 postupný pokles. Opačný trend bol zaznamenaný v prípade Maďarska s kulmináciou v posledných dvoch rokoch.

Analyza vybraných demografických ukazovateľov na Slovensku a regionálne disparity

Juliana Krokusová

Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, Katedra geografie a aplikovanej geoinformatiky, Prešov, juliana.krokusova@unipo.sk

Cieľom príspevku je poukázať na zmeny demografického správania na Slovensku v posledných troch decéniách. Tieto zmeny chceme zachytiť a analyzovať nielen v časovej osi, ale poukázať aj na priestorový aspekt ich rozloženie. Poukázať na regionálne disparity v rámci skúmaných demografických ukazovateľov a hľadať vzájomné interakcie medzi nimi. Skúmané demografické ukazovatele sú istým spôsobom indikátormi, ktoré reflektujú fungovanie spoločnosti. Umožňujú nám lepšie pochopiť sociálne, kultúrne a ekonomické zmeny a trendy a postavenie rodiny v spoločnosti. Na Slovensku sa začali prejavovať od polovice 80. rokov 20. storočia znaky tzv. druhého demografického prechodu, ktorý sa zintenzívnil najmä po roku 1989. Medzi prvotné prejavy patrí práve pokles sobášnosti a nárast rozvodovosti. Sekundárne prejavy zahŕňajú zvyšovanie priemerného veku ženy pri vstupe do manželstva, pri pôrode a rast kohabitácií a podielu detí narodených mimo manželstva. Mladí ľudia oscilujú medzi tradičnými hodnotami a moderným životným štýlom. Hlavným trendom je osobnostný rast a oddialovanie vstupu do manželstva a založenia si rodiny do vyššieho veku. Tento trend má významný negatívny dopad na demografickú štruktúru spoločnosti a vyžaduje si pozornosť kompetentných orgánov.

Podakovanie grantu: KEGA č. 045PU-4/2022: Adrenalinový turizmus - dynamická oblasť v rozvoji cestovného ruchu.

Tendencie vývoja a priestorová diferenciácia chovu a spracovania hydiny na Slovensku

Marián Kulla, Simona Grimpliniová

Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta UPJŠ v Košiciach, marian.kulla@upjs.sk

Chov hydiny má na Slovensku, aj vzhľadom na značný dopyt obyvateľstva po jeho produktoch (mäso, vajcia) dlhú tradíciu a patrí k najvýznamnejším zložkám živočíšnej produkcie.

Cieľom príspevku je vyhodnotiť vývoj a súčasný stav chovu a spracovania hydiny na Slovensku a identifikovať hlavné lokalizačné faktory priestorovej diferenciácie chovu a spracovania hydiny na Slovensku.

Veľkochoch hydiny sa na Slovensku začal vo väčšej miere realizovať počas socializmu v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. V deväťdesiatych rokoch po transformácii poľnohospodárstva z centrálne plánovaného na trhové, dochádza vo všeobecnosti k poklesu živočíšnej produkcie, čo sa prejavilo aj na chove hydiny, hoci nie až v takej miere, ako pri iných hospodárskych zvieratách. Pokles stavu hydiny nastal aj po vstupe Slovenska do Európskej únie. Nasledujúce roky sa situácia v chove stabilizovala na úrovni cca. 12 mil. ks hydiny. Posledné roky však nastal opätovný pokles chovu hydiny spôsobený rastom cien energií ako aj krmív.

Priestorové rozmiestnenie hydínarských fariem na Slovensku je nerovnomerné. Väčšia koncentrácia je v obciach na Západnom Slovensku v oblasti Podunajskej nížiny, Považia, na Strednom Slovensku v oblasti Hontu a Podpoľania a na Východnom Slovensku v oblasti Východoslovenskej nížiny. Výskyt hydínarských fariem je lokalizovaný v blízkosti veľkých miest (faktor spotreby), v úrodných oblastiach (produkcia surovín na výrobu krmovín) a v blízkosti hydínarských spracovateľských závodov. Závody na spracovanie hydiny sú lokalizované predovšetkým na západe Slovenska.

Autori príspevku ďakujú za podporu grantu VEGA 1/0768/24: Multimierkové hodnotenie priestorovej variability sociálno-ekonomickej stratifikácie obyvateľstva.

Dostupnosť bývania na Slovensku

Ján Výboštok

Geografický ústav SAV, v. v. i., Bratislava, geogjvyb@savba.sk

Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prif UK Bratislava

Slovenský trh s bývaním zaznamenal v posledných rokoch prudký nárast cien, v rokoch 2021 až 2022 sa realizačné ceny nehnuteľností zvýšili o 16,6 %. Tento prudký nárast, spôsobený zmenami v politike úrokových sadzieb ECB, viedol k bezprecedentnému nakupovaniu nehnuteľností a vysokému zadlžovaniu domácností. V roku 2023 síce príjmy v dôsledku hospodárskeho rastu a vládnej podpory vzrástli, vysoké úrokové sadzby však spomalili úverovú aktivitu obyvateľstva. Nájomný trh rovnako čelil nárastu cien v dôsledku vysokého dopytu a obmedzenej ponuky, ktorú ešte zhoršila imigrácia. Nájomné bývanie je na Slovensku naďalej nedostatočne rozvinuté, pričom len 6,4 % bytového fondu tvoria nájomné byty, čo patrí k najnižším hodnotám v EÚ. Vlastníctvo bytov je stále preferované, čo je spôsobené najmä jeho dlhodobými finančnými výhodami, a to napriek rastúcim nákladom spojeným s vlastníctvom nehnuteľnosti. Predpokladali sme, že voľné investičné nehnuteľnosti prispievajú k nedostatku bytov, najmä v mestských oblastiach, kde je cenová dostupnosť obmedzenejšia; spracovaná analýza to však nepreukázala. Regionálne rozdiely v bývaní sú zrejme, pričom južné a východné Slovensko je cenovo dostupnejšie ako urbanizovaný západ. Táto štúdia poukazuje na značnú priestorovú variabilitu faktorov ovplyvňujúcich dostupnosť bývania, ako sú stavebná aktivita, dosiahnuté vzdelanie a migrácia. Zistenia zdôrazňujú potrebu cielených, regionálne špecifických politík na riešenie problémov dostupnosti bývania na celom Slovensku.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV-20-0432: SUBKIK - Suburbanizácia: Komunita, identita a každodennosť.

Z domu a zo školy do obchodu: Geografia spotrebiteľských návykov mall junkies v Bratislave

Katarína Danielová, František Križan

Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prif UK Bratislava, katarina.danielova@uniba.sk

Nákupné centrá sa v ostatných dvoch dekádach na Slovensku stali významnými lokalitami spotreby. Návštevu nákupného centra však nemožno chápať iba ako proces nakupovania. Nákupné centrá sa stali lokalitami sociálnych zážitkov, rodinných výletov, miestami trávenia voľného času a zábavy. Tento príspevok je zameraný na geografiu spotreby vybraného segmentu spotrebiteľov, tzv. mall junkies. Na základe prieskumu medzi 1202 tínedžermi z Bratislavy a jej okolia analyzujeme priestorovú dostupnosť nákupných centier z hľadiska vzdialenosti od ich bydliska a školy a zhodnocujeme, ktoré faktory vplývajú na výber obľúbeného nákupného centra. Výsledky ukazujú, že hoci je dostupnosť dôležitým faktorom, tínedžeri často uprednostňujú nákupné centrá, ktoré ponúkajú širšie možnosti zábavy a socializácie, aj keď nie sú geograficky najbližšie k ich bydlisku (škole). Nákupné centrá teda považujeme nielen ako lokality spotreby, ale aj ako špecifické priestorové uzly v urbánnom prostredí, kde sa prelína sociálny a komerčný život mládeže.

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-20-0302 (Alternatívne potravinové siete: od konzumnej k udržateľnej spotrebe).

Dosah pandémie COVID-19 na tržby v maloobchode a službách na Slovensku

Katarína Čuláková, Kristína Bilková, František Križan

Geografický ústav SAV, v. v. i., Bratislava, katarina.culakova@savba.sk

Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prif UK Bratislava

Pandémia COVID-19 mala významný dosah na maloobchod a služby na Slovensku, pričom zmeny v tržbách boli zjavné nielen v čase, ale aj v priestore. Príspevok sa zameriava na vývoj tržieb v období od januára 2020 do februára 2023 s využitím údajov zo systému eKasa (Finančná správa SR). Priestorová analýza identifikovala rozdiely vo vývoji tržieb v maloobchode a službách medzi mestami a vidieckymi obcami. Najväčší pokles bol zaznamenaný v obciach Žilinského, Prešovského a Košického kraja, zatiaľ čo obce Bratislavského, Trnavského a Nitrianskeho kraja vykazovali vyššiu odolnosť voči negatívnemu dosahu pandémie COVID-19. V roku 2022, po uvoľnení opatrení, došlo k zníženiu podielu obcí s poklesom tržieb. Poznatky získané na regionálnej až miestnej úrovni môžu pomôcť pri lepšej príprave na budúce krízy a pri efektívnejšom plánovaní reakcií na ekonomické výkyvy v oblasti maloobchodu a služieb.

Túto prácu podporila Agentúra na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-20-0302 a dvoma projektmi VEGA 2/0144/22 a VEGA 2/0006/24.

Budúcnosť vysokoškolského vzdelávania v kontexte zmenšujúcej sa študentskej populácie: modelovanie na území Košíc a Bratislavy

Janetta Nestorová Dická, Denisa Jacková
Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta UPJŠ v Košiciach,
janetta.nestorova-dicka@upjs.sk

Demografický pokles, ktorý sa vyznačuje zmenšujúcou sa populáciou študentov, má významné dôsledky na vzorce prijímania študentov, štruktúru financovania a celkovú udržateľnosť inštitúcií vysokoškolského vzdelávania. Príspevok prináša budúce výhľady vývoja študentskej populácie v dvoch najvýznamnejších centrách vysokoškolského vzdelávania na Slovensku – Bratislave a Košiciach – prostredníctvom dvoch modelových prístupov, ktoré sa opierajú o miery zapísaných študentov podľa veku a pohlavia, regióny pôvodu a prognózy potenciálnej študentskej populácie. Oba modelové prístupy odhalili podobné vývojové scenáre: po úvodnom pokračovaní znižovania univerzitnej populácie do roku 2026 nasleduje obdobie rozširovania. Obe centrá VŠ môžu do roku 2026 očakávať znižovanie študentskej populácie, avšak v košickom spádovom regióne očakávame intenzívnejší pokles v dôsledku väčšieho zastúpenia regiónov s negatívnym populačným vývojom. Bratislavský spádový región by mal zaznamenať len nepatrné zmenšenie, a to vďaka pomernému zastúpeniu študentov z regiónov s priaznivým populačným vývojom. V nasledujúcom období obe centrá zaznamenajú zväčšenie študentskej populácie. Súhrnne, v období 2022-2040, Bratislava pravdepodobne zaznamená nárast o približne 20 %, zatiaľ čo Košice o 4,5 %, pričom sa zachovávajú miery zastúpenia študentov podľa veku, pohlavia a regiónu pôvodu.

Výskum podporila VEGA 1/0768/24 Multimierkové hodnotenie priestorovej variability sociálno-ekonomickej stratifikácie obyvateľstva.

Kam by mala smerovať podpora predprimárneho vzdelávania na Slovensku – potenciál a typizácia obcí

Angelika Švecová, Michala Sládeková Madajová

Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, PríF UK Bratislava,

angelika.svecova@uniba.sk

Hoci sa po prijatí zákona o povinnom predprimárnom vzdelávaní od septembra 2021 zvýšila miera participácie päť ročných detí v materských školách a presiahla hodnotu 90%, Slovensko sa v rámci Európskej únie aj naďalej radí ku krajinám s najnižšou účasťou detí od troch rokov na predškolskom vzdelávaní. Nízka miera participácie 3-5 ročných detí na Slovensku sa však netýka len ekonomicky a sociálne deprivovaných regiónov, ale aj vyspelých častí krajiny. Dôvody týchto rozdielov bývajú často zovšeobecnené do dvoch oblastí - chýbajúce materské školy, resp. nedostatok miest v nich a nízka účasť detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Základným predpokladom zvyšovania zaškolenosti detí v predškolskom veku sú nepochybne dostatočné kapacity zariadení poskytujúcich predprimárne vzdelávanie, a týmto smerom sa v súčasnosti aj zameriava všetka pozornosť. Ukazuje sa však, že podstatné a nemenej dôležité sú aj iné faktory (sociálna politika, finančná situácia rodičov, ich postoje a individuálne stratégie, charakter domácnosti a i.), týmto však v decíznej, aj výskumnej sfére nebola doposiaľ venovaná prílišná pozornosť. Chýbajúce poznatky a informácie o špecifických črtách (ne)dostupnosti materských škôl, charaktere a nositeľoch nízkej zaškolenosti detí predškolského veku v obciach Slovenska sú často príčinou slabej účinnosti programov na zvýšenie participácie detí na predprimárnom vzdelávaní. Náš prístup k téme dostupnosti materských škôl je preto komplexnejší - odráža širšie spektrum aspektov dostupnosti predprimárneho vzdelávania. Zámerom je zachytiť priestorovú diferenciáciu, koncentráciu či podobnosť a identifikovať hlavné komponenty vplyvujúce na výšku participácie detí na predškolskom vzdelávaní. Cieľom príspevku je typizácia obcí Slovenska z hľadiska ich potenciálu pre smerovanie štátnych intervencií a verejných financií na podporu predprimárneho vzdelávania. Na základe viacerých (11) socio-demografických a ekonomických indikátorov dostupných na úrovni obcí, aplikáciou faktorovej analýzy a hierarchickej aglomeračnej metódy zhlukovej analýzy (Wardova metóda) boli identifikované tri hlavné komponenty a obce Slovenska boli klasifikované do šiestich typov. Kľúčové zistenia odhaľujú výrazné regionálne rozdiely v účasti na predškolskom vzdelávaní v súvislosti s dostupnými zdrojmi a socioekonomickými podmienkami. Výsledky potvrdili predpoklad, že nielen nedostatočná kapacita materských škôl, ale aj rozdielne ekonomické, sociálne, demografické a iné odlišné podmienky v obciach Slovenska môžu podmieňovať účasť detí na predprimárnom vzdelávaní. Získané poznatky poukazujú na jednotlivé skupiny obyvateľstva, ktoré si vyžadujú pozornosť a zdôrazňujú potrebu cielených štátnych intervencií na zlepšenie prístupu k predškolskému vzdelávaniu.

Tento príspevok bol podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-21-0286. Jasle a škôlky pre každého? Predškolské vzdelávanie na Slovensku z aspektu priestorovej dostupnosti a sociálnej spravodlivosti.

Česká a slovenská diaspora ve světě

Eva Janská

*Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, UK
Praha, eva.janska@natur.cuni.cz*

Príspevek se zaměřuje na českou a slovenskou migraci a politiku českého a slovenského státu vůči jejich diasporám po roce 1993. Hlavním cílem je poskytnout historický pohled na vývoj české a slovenské emigrace a její vliv na formování národních politik v oblasti diaspory. V rámci přednášky budou také objasněny základní pojmy spojené s emigrací a prezentovány relevantní statistiky o počtu Čechů a Slováků žijících v zahraničí. Závěrem bude představena komparace současné politiky České a Slovenské republiky vůči jejich diasporám.

Nový Zéland - tretia vlna zlatej horúčky

Ladislav Tolmáči, Anna Tolmáči

*Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prif UK Bratislava,
ladislav.tolmaci@uniba.sk*

Región Nového Zélandu je osobitá krajina. Pre jeho premeny boli mimoriadne významné tri vlny zlatej horúčky. Prvá vlna sa viazala na naozajstné zlato a jeho ryžovanie, či povrchovú ťažbu (zmývanie). Druhá vlna sa viaže na poľnohospodárstvo a ťažbu dreva s osobitným dôrazom na ovčiarstvo. Aktuálna tretia vlna má svoj zdroj v cestovnom ruchu a vinárstve. Príspevok porovnáva význam a dosah jednotlivých rozvojových etáp premien Nového Zélandu a načrtáva ďalšie možnosti jeho vývoja.

Tento príspevok bol podporený v rámci projektu KEGA 054UK-4/2024: Geografia Austrálie, Océanie a polárnych oblastí - učebnica a medzipredmetové témy.

Austrália – výzvy pre 21. storočie

Gabriel Zubriczký

*Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, PrifUK Bratislava,
gabriel.zubriczky@uniba.sk*

Doteraz sa Austrália javila (najmä pre Európana) ako vyspelá bezstarostná krajina, niekde ďaleko od hlavných ťažísk globálnej ekonomiky, ale aj od väčšiny problémov sveta. Prehlbujúca sa globalizácia ekonomiky a zároveň politická nestabilita s náznakmi nového bipolárneho usporiadania sveta, strata zabezpečených bezpečnostných záruk a nepísaných dohôd núti Austráliu premýšľať a položiť si otázku, ako ďalej v 21. storočí. Môže Austrália profitovať z rastúceho obchodu a investícií s Áziou a súčasne rozširovať svoje bezpečnostné partnerstvá prostredníctvom AUKUS a Quad?

Tento príspevok bol podporený v rámci projektu KEGA 054UK-4/2024: Geografia Austrálie, Océánie a polárnych oblastí - učebnica a medzipredmetové témy.

Pozícia a význam výučby „periférnych“ makroregiónov (Austrália, Oceánia, polárne oblasti) vo výučbe regionálnej geografie Zeme na Slovensku

Daniel Gurňák

Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prif UK Bratislava,

daniel.gurnak@uniba.sk

Výučba regionálnej geografie Austrálie, Oceánie a polárnych oblastí je v rámci regionálnej geografie Zeme na okraji záujmu. Dôvodom je jednak periférna poloha týchto regiónov z nášho stredoeurópskeho, či europocentrického pohľadu, a to tak vzhľadom ku geografickej vzdialenosti, ako aj kvôli váhe týchto makroregiónov v globálnom systéme. Austrália s Oceániou a Antarktídou tvoria síce len asi 15 % svetovej súše, na ktorej žije sotva 0,56 % svetovej populácie, no ak zarátame Tichý oceán a v prípade Arktídy Severný ľadový oceán a Južný oceán – s ktorými tvoria uvedené časti súše komplexne prepojený systém, tak môžeme hovoriť až o cca 40 % zemského povrchu. Takúto časť zemského povrchu už nemožno jednoducho ignorovať, a to najmä v súčasnej dobe, keď sme svedkami významných globálnych zmien vychádzajúcich jednak zo zmien fyzickogeografických činiteľov (v prvom rade klimatické zmeny a ich dopady), ale i zo zmien geopoliticko-ekonomických, kde sa čoraz viac autorov a analytikov zhoduje na prebiehajúcom presune globálneho mocenského a ekonomického ťažiska z euro-atlantického priestoru smerom do indo-pacifického priestoru. Preto treba týmto častiam sveta venovať i primeranú pozornosť vo vzdelávaní odborníkov – geografov, ale nemala by chýbať ani v príprave budúcich učiteľov geografie, najmä ak vezmeme do úvahy rastúci tlak kurikulárnych reforiem vzdelávania smerom ku komplexnému vnímaniu súčasného sveta. V rámci prípravy novej vysokoškolskej učebnice Geografia Austrálie, Oceánie a polárnych oblastí sme spravili krátky výskum pozície výučby venovanej týmto makroregiónom na slovenských a českých vysokých školách s cieľom zistiť zastúpenie predmetných makroregiónov vo výučbe regionálnej geografie sveta. Jedným z cieľov je aj sondáž možností uplatnenia pripravovanej učebnice vo výučbe regionálnej geografie Zeme na vysokých školách.

Tento príspevok bol podporený v rámci projektu KEGA 054UK-4/2024: Geografia Austrálie, Oceánie a polárnych oblastí - učebnica a medzipredmetové témy.

EU's Economic Diplomacy in Light of the Global Crises

Matúš Bilka, Filip Šandor

*Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Príf UK Bratislava,
filip.sandor@uniba.sk*

The European Union has faced multiple crises in recent years, which significantly affected economic and trade relations with countries worldwide. In this article, we shed light on the EU's economic diplomacy. First, we compare the strategic official documents of the European Commission concerning trade relations since 2019 and map and discuss the role of free trade agreements (FTA) in the EU's economic diplomacy. We take Slovakia as a case study to determine whether the EU's FTA affects the spatiality of the small and export-oriented EU member foreign and economic policy. In this context, we explore multisectoral cross-sectional time data compiled from various official sources to assess the relationship between EU diplomacy, represented by its bilateral agreements and the decision-making of the Ministry of Foreign Affairs of the SR on the location of Slovak embassies in the third countries. Taking use of the database spanning over 25 years, including 164 countries of the World (countries of EU and UK excluded due to the non-existence of the independent variable), we estimated panel ordinary least squares regression with the random effects, controlling for various economic and geographic variables. Prior to the model estimation, variables were tested for multicollinearity, and no issues were identified. The estimated model captured more than 36% of the variability in the dependent variable and was significant as a whole. The existence of the trade deal between the EU and a given third country increases the probability of SK embassy presence in the given country by 13%. Thus, our results suggest a strong correlation between the EU and Slovak diplomatic efforts.

This research was conducted as part of the project Fellowships for Excellent Researchers no. 09I03-03-V04-00072 Impact of global crises on Economic Diplomacy in the European Post-Socialist States.